

Religie – Etymologie (Bron: cursus van Herman De Ley, prof. em. UGent)

Bij Romeinse auteurs treft men de volgende etymologieën van het woord *religio* aan:

- Cicero leidt het woord af van *relegere* (herlezen, overdoen, nauwgezet in acht nemen) en typeert daarmee het begrip religie als het voortdurend en ijverig in acht nemen van alles wat op de verering van de goden betrekking heeft (vergelijk *De natura deorum* II, 28 en *De inventione* II, 22 en 53).
- Lactantius verklaart religie uit *religare* (opnieuw binden, goed binden) en verstaat onder religie de band (*liga*) tussen God en de mens (*Divinae Institutiones* IV, 28).
- Aulus Gellius leidt het begrip af van *relinquere* (achterlaten) en geeft daarmee aan dat alles wat tot de religie behoort van het profane is afgezonderd (*Noctes Atticae* IV, 9).
- Augustinus brengt het woord in verband met *re-eligere* (opnieuw verkiezen): in de religie kiest de mens God, die hij door de zonde had verloren, weer als bron van zijn zaligheid (*De civitate Dei* X, 4).

Antieke theorieën over woordafleiding (etymologie) zijn echter zelden betrouwbaar. De moderne taalwetenschap leidt 'religio' af van een (niet overgeleverd) werkwoord 'religere', dat zoiets als 'verplichten' moet hebben betekend. Dat is ook in overeenstemming met de oudst vastgestelde betekenis van 'religio': (het naleven van een) religieuze plicht.

De foutieve etymologie van Lactantius als zou 'religie' eigenlijk verwijzen naar een 'verbinding' tussen god(en) en mensen geniet in sommige religieuze kringen nog steeds een - begrijpelijke - populariteit. Voor een dergelijk type verbinding reserveert het Latijn echter het woord *coniunctio*.

Twee aanvullende opmerkingen:

1. De meest populaire versie is die van *religare* (verbinden) maar ze is zeer twijfelachtig omdat in het Latijn het zelfstandig naamwoord dat verwant is met een werkwoord op -are normaal moet eindigen op -atio. Enkele voorbeelden: *laudare/laudatio*, *imitare/imitatio*, *negare/negatio*, *salutare/salutatio* (en nog vele duizenden andere). Normaal zouden we dus moeten hebben *religare/religatio*. Het werkwoord "religare" betekent effectief "verbinden" maar het zelfstandig naamwoord "religio" betekent daarom nog niet noodzakelijk "verbinding". Niettemin kan je met deze etymologie vele kanten uit.

2. Wat etymologisch minstens evenveel aandacht verdient is het prefix (voorvoegsel) *re-* dat in het Latijn (en in veel andere talen) verwijst naar een herhaling, een terugkeer of een herstel. Van hieruit zouden we religie ook kunnen omschrijven als "herstel van de band met God" of "terugkeer naar het fundament van het menselijk bestaan".